

29. Türk Edebiyatında Mi'râciyye türü ve Necip Fazıl Kısakürek'in *Miraç* şiiri üzerine bir inceleme¹

Mehmet Şahin YAVUZER²

APA: Yavuzer, M. Ş. (2023). Türk Edebiyatında Mi'râciyye türü ve Necip Fazıl Kısakürek'in *Miraç* şiiri üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 496-509. DOI: 10.29000/rumelide.1379183.

Öz

Miraç, Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'dan göğe yükselmesi olarak bilinen, Müslümanlarca kutsal kabul edilen bir hadiseyi ifade eder. Mi'râciyye ise Hz. Peygamber'in Allah'a olan bu yolculuğu üzerine yazılan şiirlerdir. Sadece bu konu ekseninde yazılması, mi'râciyye türünü ortaya çıkarmıştır. Sahabelerden Ka'b bin Zühre'nin *Kâside-i bürde*'sinde ilk örneği görülen miraç hadisesinin şiirin bir konusu haline gelmesi zamanla birçok edebi türe yansır. Mevlit, siyer gibi türlerin içinde bir bölüm olarak yer verildiği gibi müstakil bir eser olarak da kaleme alınır. Hz. Peygamber'i konu alan edebi türler arasındaki mi'râciyye, Türklerde ilk Satuk Buğra Han'ın destanında görülür. Daha sonra hem Horasan hem de Anadolu coğrafyasında birçok şair tarafından eserlerine konu edildiği bilinmektedir. Hâkim Ata, Ahmedî, Âşık Paşa, Nâbi gibi şairler bu türden çalışmalar kaleme alırlar. Günümüze kadar sürdürülen bu türün müstakil örneklerinden biri de Necip Fazıl tarafından yazılır. Cumhuriyet sonrası Türk Edebiyatının İslami söylem bağlamında önemli bir temsilcisi olan Necip Fazıl, *Miraç* adlı şiiriyle miraç hadisesini hem Kur'an'daki hem de hadislere yansıyan şekliyle mi'râciyye türünde geleneksel imgelere bağlı modern bir şiir okura sunar. Otuz iki beyitten oluşan şiirin, metafizik bir derinlikle kaleme alındığı görülür. Şiirde miraç hadisesi bütün yönleri ve önemli ayrıntılarıyla ele alınıp ontolojik bir bakış çerçevesinde yorumlanır. Allah ve Hz. Muhammed arasındaki iletişime dikkat çekilerek tevhit inancı da ayrıca vurgulanır.

Anahtar kelimeler: Miraç, Mi'râciyye, Necip Fazıl, İsrâ, Metafizik

A study on mi'râciyye type in Turkish literature and Necip Fazıl Kısakürek's *Miraç* poem

Abstract

Miraç refers to an event that is considered valuable by Muslims, known as the ascension of the Prophet Muhammad from Masjid al-Aqsa to the sky. Mi'râciyye, on the other hand, are poems written on this journey of the Prophet Muhammad to Allah. The fact that it was written only on the axis of this subject revealed the mi'râciyye type. The mirac event, the first example of which is seen in Ka'b bin Zühre's *Kâside-i bürde*, is a subject of poetry, and it is reflected in many genres over time. It is written as a separate work, as well as as a section in genres such as Mevlid and Siyer. Hz. Mi'râciyye, which is among the literary genres about Muhammad, is first seen in the Turks in the Epic of Satuk Buğra Han. Later, it is known that he was the subject of his works by many poets in both Khorasan and Anatolian geography. Poets such as Hâkim Ata, Ahmedî, Âşık Paşa and Nabi write such works.

¹ Bu yazı, 3-4 Haziran 2023 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "V. International Rumeli (Language, Literature and Translation Studies) Symposium" adlı kongrede sunulan bildirinin tam metin çalışmasıdır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Edebiyatı ABD, (Van, Türkiye), yavuzsahin853@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4981-000X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.08.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379183]

An independent example of this genre, which has survived to the present day, is recorded on paper by Necip Fazıl. Necip Fazıl, who is an important representative of post-Republican Turkish Literature in the context of Islamic Discourse, presents the Mirac event to the reader with his poem *Miraç*, both as reflected in the Qur'an and with the information conveyed in the hadiths, a modern poem connected to traditional images in the mi'râciyye type. The poem, which consists of thirty-two couplets, is seen to be written with a metaphysical depth. In the poem, the Mirac event is handled with all its aspects and important details and interpreted within the framework of an ontological perspective. Allah and Hz. The belief of tawhid is emphasized by drawing attention to the communication between Muhammad.

Keywords: Mirac, Mi'râciyye, Necip Fazıl, İsrâ, Metaphysic

Giriş

Hz. Peygamber'in hayatı, dünyaya geldiği ilk zamanlardan vefatına kadar türlü çilelerle geçmiş sıra dışı bir süreçtir. Bu zaman diliminde somut açıklanabilecek olaylar cereyan ettiği gibi metafizik ve mucizevi hadiselerin de gerçekleştiği olaylar, Kur'an, siyer ve hadis kaynaklarında yer alır. Kur'an, mucizelerin kaynağını bizzat Allah'a dayandırır. Peygamberler Allah'ın emirlerini yerine getirmek için seçilmiş insanlardır. Allah peygamberleri kuvvetlendirmek, onurlandırmak ve kutsal görevlerini yerine getirmeleri için mucizeleri gerçekleştirir. Hadis kaynaklarında geçen mucizelere inanılmakla birlikte daha önemlisi Kur'an'ın esas alınması elzemdir. Hz. Peygamber'le ilgili en çok öne çıkan ise miraç hadisesidir. Kur'an'ın İsrâ suresinde geçen bu olay "gece yürüyüşü, birisini gece seyahat ettirme" anlamında kullanılır. İsrâ ve Necm surelerinde geçen bu olay Hz. Peygamber'in Allah ile diyalog halinde olduğunu gösterir. Ancak burada daha çok üzerinde durulan mesele gece yapılan yürüyüş ve o esnada geçen hadiselerdir (Hamidullah, 2009: 123).

Zurkânî'ye göre en az kırk beş sahabe miraç hadisesi ile bilgi aktarmıştır. İsrâ suresinin 1. Ayeti "Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir" (İsrâ 17/1) ifadeleri ile başlar. Hz. Peygamber'in bu yolculuğu Mekke'de bulunan Mescid-i Harâm'dan Kudüs'te yer alan Mescid-i Aksâ'ya yolculuk ettirilmesi şeklindedir. Hadis kaynaklarında mevcut olan ve "urûc" kökünden türetilen miraç "merdiven, göğe çıkma" (Develioğlu, 2003: 651) anlamına gelmektedir. Buhâri bu olayla ilgili rivayetleri en çok dikkate alınanlar arasındadır (Hamidullah, 124): "*Bir gece Resullulah henüz yatağına yatmıştı. Uyku ile uyanıkhk arasında olan bir sırada Cebrail gelip onun göğsünü yardı ve kalbini yıkadı. Daha sonra kendisine Burak adında gösterişli bir binek hayvanı takdim etti. Birlikte Kâbe'den doğruca birinci semaya çıktılar. Koruma görevlileri kapıyı açtıktan sonra Hz. Peygamber, Âdem peygamber ile karşılaştı. Daha sonra sırasıyla İsa, Yahya, Yusuf, İdris, Harun, Musa ve en son İbrahim peygamber ile karşılaştı. 'Sidre' ağacı ile belirtilen sımra varıldığında Cebrail 'Ben bu sınırın ötesine geçecek olursam, ilahi tecelli gereği yanarım ama sen davetlisin ilerle!'" Allah'ın huzuruna varan Hz. Peygamber, namaz vakitleri başta olmak üzere birçok fıkhi uygulama ile emirleri burada dinler ve sahabelerine bu şekilde aktarır (Furi, 2022: 144).*

Miraç hadisesi ardından birçok tartışma ortaya çıkardığı gibi edebiyat sahasında ise yeni bir türün gelişmesine kaynaklık eder. Hz. Peygamber'in bu hadisesini konu alan şiirler kaleme alınır. Bu şiir türü de mi'râciyye sözcüğü ile adlandırılır. Türk edebiyatında önemli bir karşılık gören miraç hadisesi özellikle 17 ve 18. yüzyıl divan şairlerinin önemli ölçüde şiirlerine konu olur. Tanzimat'tan sonra

müstakil bir tür olarak çokça kaleme alınmasa da mî'râciyye bölümüne yine Hz. Peygamber'i konu alan bazı şiirlerde mutlaka rastlanılır. Cumhuriyet'le birlikte özellikle edebi çevrelerce Hz. Muhammed'i konu alan şiirlerde azalma görülse de Mehmet Akif'in ardından Necip Fazıl özellikle Peygamber'i ve onun yaşadığı dönemi konu edinen birçok eser kaleme alır. Necip Fazıl *Esselâm* adlı şiir kitabını sadece Hz. Peygamber için kaleme alır. 63 şiirin yer aldığı bu çalışmanın başında "Takdim" kısmı, sonunda ise on bir maddeden oluşan hissiyatı yüksek "Vasiyet"i yer alır. *Esselâm*, yazarın kaleme aldığı *Çöle İnen Nur* nesir çalışmasının ardından şiirdeki eksikliği tamamlamak arzusu ile yazılır (Oğuzbaşaran, 1983: 84). Hz. Peygamber'in yaşadığı olayların şiirlere kronolojik olarak yansdığı görülür. *Miraç* şiiri de bu kronolojik sırada yerini korumuştur. Otuz iki mısradan oluşan *Miraç* şiiri ilk mısralarında 11'er ikinci mısralarında 5'er sayılı hece ölçüleriyle yazıldığı göze çarpar. Şiirin kendisinde de kronolojik bir sıralama tarihi vardır. Ayet ve hadisler referans alınarak yazılan şiir hissi ve metafizik kavramlarla doludur.

Türk edebiyatında mî'râciye türü

Edebiyat terim olarak mî'râciye, Hz. Peygamber'in yaşadığı miraç mucizesini konu edinen, çoğunlukla mesnevi ya da kaside nazım şekliyle yazılan şiir türüne denir (İsen, 2009: 256). Bu tür, Arap edebiyatı sahasında başlayarak zamanla Fars ve Türk edebiyatı alanlarına da yayılır. Mî'râciyye olarak tespit edilen ilk şiir Hz. Peygamber'e sunulan, Ka'b b. Zühre tarafından yazılan *Bâned Sûad (Kasîdetü'l Bürde)* şiirinin on bir beyitlik kısmıdır (Keleş, 2018: 28). İmam Gazzalî'nin *Maaricü'l Kudüs fi Medarici Marifeti'n Nefs, Miracü's Sâlikîn*; Abdulkadir Geylanî'nin *Mî'rac Latifu'l Maani*, Muhyiddin-i Arabî'nin *Fütihat-ı Mekkiye* eserleri özellikle miraç konu alan çalışmalar arasındadır. Arap edebiyatında mensur olarak yazılan bu gibi eserlerin dışında manzum eserlere rastlanılmamaktadır. Buna karşılık İran edebiyatında birçok manzum mî'râciye kaleme alınır. Müstakil bir çalışma olduğu gibi mesnevilerin içinde bir bölüm şeklinde olan mî'râciyeler de bulunur. Nizâmî'nin *Hamse'si*, Attar'ın *İlâhînâme'si*, Molla Câmiî'nin *Mirkadül Akâid*'inde mî'râciye türlerini görmek mümkündür. Arap ve İranlılar dışında Hint ve Malay dillerinde yazılmış mî'râciyeler de görülür. Avrupa kıtasında bu türün yansdığı çalışma Dante'nin *İlâhî Komedyası*'na etki ettiği açıkça görülmektedir. İlâhî Komedyadaki motifler ve İslami simgelerin yansdığı eserde açıkça görülmektedir (Yaman, Dikmen, 2006: 7).

Türklerde mî'râciyye İsrâ suresi ekseninde değil de hem İsrâ hem de miraç hadisesinde anlatılanlar bütün bir şekilde aktarılmıştır. Türklerdeki ilk örnekler Çağatay sahasında kaleme alınır. Hakîm Süleyman Ata tarafından yazılan mî'râciyye, karakteristik Türk şiiri şekil ve dil unsurlarını barındırır. Eserin orijinal ismi metinde geçmemektedir. 7+7= 14'lü hece ölçüsü ile yazılan eser kaside şiir şekliyle ele alınır.

Resûl mescidge kirdi peygamberlerni kördi
Barça turup olarga anda selâm kıldı-ya
Üç yüz on üç Mürseller dört yüz kırk dört nebîler
Sonra kilmiş velîler barça hâzır irdi-ya (Akar, 96).

Eserin bir dörtlüğünü örnek açısından verdiğimiz bu bölümde Kudüs'te cereyan eden hadisler aktarılır. Mescid-i Aksa'da Allah tarafından gönderilen peygamberler ve 444 nebi hazır bulunmaktadır.

Anadolu sahasında ise birçok tercüme mî'râciyyeye rastlanır. Bunların çoğu Arapça'dan tercüme edildiği için mensur eserlerdir. Müellifi belli olmayan bu eserler, manzum mî'râciyelere kaynak teşkil eder. Özellikle mevlit ve naatlarıyla zengin olan Türk şiiri bu türlerin bir bölümünü miraç konusuna ayırırlar.

Eski Türk edebiyatında en çok işlenen tür olan mevlitte Ahmedî'nin *İskendernâme'si*, Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n- Necât'ı*, mi'rac bölümünü konu alan öne çıkan eserler arasındadır.

Cebrail tutdı Burak bindi ana
Hoş yöneldi yürüdi Hak'dan yana
Aldı gitti Mustafa'yı Cebrail
Önüne düşdi ana oldu delil
Yolda çok türlü acaib gördi hem
Geldi kuds'e irdi urdı ol kadem (Ateş, 1954: 116).

Vesiletü-n Necât, adlı çalışma, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan kurucu bir manzum eserdir. Fetret Dönemi'nde yeniden dirilişin sembolü bir eser olarak görülür. Yazıldığı dönemden günümüze değin güncelliğini ve değerini katlayarak devam ettiren eserde millet olarak var olmanın kaynağı Hz. Peygamber'in altın çağının yeniden yaşanması arzusunun bir tezahürüdür. Yukarıdaki bölümde Cebrail meleğinin Hz. Peygamber'i Kudüs'e götürme zamanında yaşanan hadiselerle işaret etmektedir.

Eski edebiyatta mesnevi türünde yazılan birçok eserde mi'râciyyeler önemli yer teşkil eder. Ahmedî'nin *Cemşid ü Hurşid'i* Ali Şîr Nevâ'î'nin *Hayretü'l Ebrâr*, *Ferhad-ü Şirin*, *Mecnun u Leylî*, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnun*'unda, Taşlıcalı Yahya'nın *Gencîne-i Râz'*ında, Nâbî'nin *Hayriyye'sinde*, Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk'*ında mi'râciyye bölümleri bulunur. Özellikle Lâmiî Çelebi'nin Divanı'na koyduğu mi'râciyyeden sonra divan şairleri mi'râciyye türünü yazmayı bir gelenek haline getirmişlerdir. Özellikle Ganî-zâde Nâdirî'nin *mi'râciyyesi* XIX. yüzyıldan sonra neredeyse bu türün hiç yazılmadığı bir dönem göze çarpmaktadır (Akar, 96-142).

Türk Halk Edebiyatında miraç hadisesi Eski Türk edebiyatındaki kadar hacimli değildir. Ancak yine de birçok tekke ehlinin ve halk şairlerinin müstakil şiirleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Bunlardan en çok göze çarpan ise Yunus Emre'dir.

Urdı miraç kasdına yürüdi âbdestine
Secde kıldı dostuna demedi yakın ırak
Gitdi yık Hazreti getürdi Burak atı
Nûrdan idi hil'ati gözi gevher yüzi ak (Timurtaş, 1972: 90-91).

Yunus, miraç hadisesini aslına uygun bir şekilde şiirlerine aktarır. Burak atının Hz. Peygamber'e bineklik yaptığı hadislerde rivayet edilir. Burada Yunus'un hadisler ışığında miracı şiirlerine yansıttığı görülür.

Miraç hadisesinde cereyan eden olaylara benzer vakıaları diğer inanış ve dinlerde de görmek mümkündür. Hint ve İran mitolojilerinde semaya yükselme tasavvurları Hz. Peygamber'in göğe yükselme olayı ile tasavvur açısından benzerlik gösterildiği söylenebilir. Bunun yanında Yahudi inancında İbrahim, İdris, Mûsa peygamberlerin de ilâhi âleme çıktığına inanılır. Hristiyanlıkta ise Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra göğe yükseldiği inancı vardır (Yavuz, 2020: 132). Dolayısıyla bu göğe yükselme hadisesinin diğer ilahi ya da kutsal inançlarda da yeri olduğu anlaşılır.

Miraç hadisesinin yalnız edebiyatta değil resim ve mûsîki alanında da bu hadisedeki anlatılanlar konu edilmiştir. Tasavvuf alanında da yine mi'racnâmelerin yazıldığı görülmektedir (Akar, 320). Türk edebiyatı özellikle şiir dünyasında Hz. Peygamber'i farklı ve manevi anlamda ulvi bir yere oturtmuştur.

Klasik edebiyatımızda Hz. Peygamber ile ilgili şiir yazmayan şair neredeyse yok gibidir. Hem ayet hem de hadisler ışığında aktarılan miraç, şairlere ilham veren konuların başında yer edinir. Her ne kadar Tanzimat ile beraber bu türde zayıflama görülse de Cumhuriyet'ten sonra da bu türün örneklerini görmek mümkündür. Necip Fazıl'ın *Esselam* adlı kitabındaki *Miraç* şiiri bunun en öne çıkan örnekleri arasındadır.

***Miraç* şiirinde Allah'a ulaşma arzusu**

Hız. Peygamber'in kendisine peygamberlik görevi verilmeden önce özellikle Ramazan aylarında Hira dağında inzivaya çekildiği bilinmektedir. Bu tefekkür yoğunluğu onda çeşitli arayış ve sorgulamalar meydana getirir. 40 yaşında vahiy meleği Cebrail (as)'nin onunla diyalogu bu tefekkür halinden sonra vuku bulur. İlk vahiyden sonra kimi rivayete göre birkaç ay, kimi rivayete göre ise birkaç yıl Cebrail (as) gelmez. Daha sonra Duhâ sûresiyle peygamberin karşısına çıkar (Apak, 2010: 153). Cebrail (as) vasıtasıyla Hz. Peygamber'in Allah'la iletişimi devamlılık kazanır. Her vahiy geldiğinde Allah Resulü büyük bir heyecana kapılarak evine kapanır. Hz. Peygamber'in gelecek olan vahiylerle koşuşu Allah'a ulaşma arzusunun tezahürüdür.

Hız. Peygamber'in Allah'a ulaşma arzusunun bir diğer tezahürü ise miraç hadisesidir. Hz. Peygamber'in Taif'te Allah'ın mesajını ulaştırma isteği, Taifliler tarafından şiddet ve hakaretle karşılanmıştır. İsrâ ve miraç hadisesi bu zamanda vuku bulur. Bu müşkil ve zor zamanlarda Allah'ın güç ve kudretine muhtaç olan Hz. Peygamber'i, Allah yanına kabul etmek ister, ardından isrâ ve miraç hadisesi cereyan eder. Peygamber'in geceleyin Mekke'den Mescid-i Aksa'ya götürülmesi isrâ, göğe çıkarılması ise miraç sözcükleriyle adlandırılmıştır (Sarıçam, 2002: 110). Olağanüstü hadiselerle örülü bu olay, başta kâside ve mevlid olmak üzere birçok türde konu edilir. Bazen de sadece bu hadisenin konu edildiği mi'râciyye türü ortaya çıkar. Arap ve Fars edebiyatında yer alan bu hadise Türk edebiyatında da şiir türü olarak kaleme alınır. Türk edebiyatında Cumhuriyet dönemi içinde nadir görülen bu türü kaleme alan yazarlardan Necip Fazıl hem şiir olarak hem de *Çöle İnen Nur* kitabında özellikle okurun dikkatine sunar. Onun *Miraç* adlı şiiri miraç hadisesinin bütün yönlerini barındırmakla beraber şiirinde asıl temanın Allah'a kavuşma isteği olduğu da söylenebilir.

Necip Fazıl'ın şiirinde bu Allah'a ulaşma arzusu, miraç hadisesine özgü metaforlarla okura sunulur:

İsrâ "Gece giden" Kur'an'da ismi
 Bir yolcu... İsrâ...
 Zamandan, mekândan azattır cismi;
 İlâhi ibrâ...
 Seven, sevilenle buluşmak diler;
 En mahrem meclis...
 "Geceleyin beni alıp gittiler"
 Ne güzel hadîs!... (Kısakürek, 1973: 68).

Şiirin bu bölümünde Hz. Peygamber'in Allah'a giden yolculukta, yalnız olan yolculuğu vurgulanmak istenir. Miraç hadisesinde Hz. Peygamber, diğer birçok peygamberle karşılaşmıştır. Yani yolda karşılaşılacaklar çok ancak yolcu tek kişidir. Şiirde Hz. Peygamber'in teklifi vurgulanmak istenir. Çünkü son peygamber Allah'la karşılaşmasında yalnız olacaktır. Gece metaforu da burada bir semboldür. Yalnızlığın, ıssızlığın sembolüdür. Yolculuk gündüz değil de gece gerçekleşmiştir. Yalnızlığın kendisine

has olduğu Allah'a yine yalnız ve ıssızlığın zamanı olan gecede yolculuk yapılmıştır. İsrâ "Gece giden" sözcüğü, "Kur'an'da ismi" ifadesiyle özellikle vurgulanmıştır.

Şairin *Çöle İnen Nur* eserine baktığımızda miracın Kur'an'da olmadığı sadece "İsrâ" yani gece yürüyüşün gerçekleştiği tartışmaları konu edinilir. Necip Fazıl, hem Kur'an hem de hadislerde aktarıldığı gibi miracın ele alınması taraftarıdır. O, bu şiirinde görüldüğü hem Kur'an'ı hem de hadisi işaret etmiştir.

Miraçta zaman ve mekânın normal olmadığı sıra dışı bir yolculuğun olduğu "Zamandan mekândan azattır cismi" ifadesiyle vurgulanır. Zamandan ve mekândan azat olan Allah olduğu vurgulanmak istenir. İnsan aklının bütün metafizik olayları algılamadığı, görünenin dışında zaman ve mekân kavramının miraç olayıyla gerçekleştiği ifade edilir. Günlerin gecelerin alacağı bu yolculuğun bir gecede gerçekleşmesi normal insanın algılayabileceği bir olay değildir. Bu sır olan mekânlarda, sır dolu kutsal insanlar görülür. Hz. Peygamber burada birçok peygamberle konuşmuş ve en son Allah'ın makamına ulaşmıştır. Şair, burada "mahrem meclis" ifadesini Allah ve Hz. Peygamber arasındaki iletişime yorar. Şiirde Allah ile peygamber arasındaki bu görüşme, fiziki ve metafizik bağlamda yapılan en önemli görüşmenin olduğu yansıtılır.

Seven Allah, sevilen ise Hz. Peygamber'dir. Tersinden bir okumayla seven Hz. Muhammed, sevilen ise Allah'tır. Ancak her iki ortak istek, buluşma arzudur. Yolculukta Hz. Peygamber'in arzusu söz konusu olsa da onun nereye, nasıl gideceği Peygamber'in iradesi dışındadır. Yolculuk yapma arzusu içinde olsa da peygamber, yolculuk zaman ve mekânı Allah'ın iradesi dâhilinde gerçekleşmektedir. Şairin vurgulamak istediği hem hadise işaret hem Allah'ın irade ve kudretini göstermektir. Allah'ın irade ve kudreti öne çıkarılırken insanın aciziyeti de gözler önüne serilmek istenmektedir. Kur'an'a bakıldığında insan "abd" yani kul, itaat etmesi gereken, mertebesi düşük; Allah ise en yüce yani itaat edilmesi gereken varlıklar olarak tanımlanır. Şiirde, Allah'ın yüceliği pekiştirilmek istenmektedir. Hz. Peygamber'in yolculuk sırasındaki götürülüğü kulan Allah önündeki zayıflığına da işarettir. Cenab-ı Allah Hz. Peygamber'e bu hadiseyi lütfetmiştir. Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in Taif'teki başarısızlığının ardından onun Allah'a olan inancının daha da pekiştiğini söyler. Bu koşullar içinde Hz. Peygamber'in ilahi bir ödülle layık görüldüğünü ifade eder (Hamidullah, 113). Bu ilahi ödül ise miraç hadisesidir.

Hz. Peygamber, Cebrail (as)'in onu Allah'ın huzuruna yalnız çıkması gerektiğini söylediğinde Hz. Peygamber bunun yollarını arar.

Sordu: "Artık nasıl erişmek kabil?"

Yok mu bir destek...

Kendini aşka sal, dedi Cebrâil;

Aşk erdirir tek...

Aşka teslim oldu. Nurdan çağlayan...

Engelsiz geçit... (Kısakürek, 69).

Necip Fazıl şiirinin bu bölümünde, Allah'a ulaşma yolunun ancak aşktan geçtiğini vurgular. Tabi burada konuşturulan Cebrail (as)'dir. Allah'a ulaşma arzusunun dürtüsü ise onu bilme, onu tanımak istemesidir. İlahi aşkı, tasavvuf penceresinden sunulmasına yardımcı olan kutsi hadis, arayış arzusunun temelini oluşturur: "Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım" (Acluni, Keşfü'l-Hafa, II/132). Hz. Peygamber'in Allah'a cismani olarak ulaşma serüveninin en son kapısı aşktır. Gerçeklik algısı dışında olan miraç hadisesi, insan duyguları içerisinde en kompleks

ruh hali olan aşkı da konu eder. Bu aşk konusunu hadiseye dâhil eden ise şairdir. Ancak gerçek âşık Allah'a ulaşabilir.

Yunus Emre, "Gönül gözü görmeyince hiç baş gözü görmeyiser" mısrayla aşkın kapısının kilidinin gönül gözü olduğunu vurgular. Somut ve maddi dünyada Allah'a ulaşmak söz konusu değildir. Ancak gönül göz kapısı açık olanların Allah'a ulaşabilmeleri söz konusudur. Cebrail (as)'nin söylemek istediği de budur. Allah'a ulaşma dünyadan sıyrılmayı gerektirir. "*Mârîfet kalbin aydınlığında doğar. Şüphelerden arınmış, vuzuha ermiş bilgiye ancak bu şekilde ulaşmak mümkündür.*" (Ayvazoğlu, 1999: 86). Şiirde Hz. Peygamber, Cebrail (as)'nin son merhalede gelemeyeceğini öğrenince ona; Allah'a nasıl ulaşması gerektiğine dair soru sorar. Bu sorunun cevabı ise aşka teslim olunmasıdır.

İbn Hazm, aşkın tarifini "*Aşkın mâhiyeti hakkında görüş birliği yok. Bin çeşit şey söylenmiş. Ben kendi hesabıma, şöyle düşünmekten yanayım: İnsanların ayrı ayrı ruhları başlangıçtaki özlere yükselecek sevginin içinde birbirlerine kavuşuyorlar.*" (Hazm, 2022: 19) şeklinde aktarır. Şiirde "*Seven, sevilenle buluşmak diler.*" (Kısakürek, 68) mısraı da bu tanımla paraleldir. Aşk, kavuşma arzusunu tetikler. Allah'a kavuşma konusunda engel yoktur. İnsanın maddeden arınması ve kavuşma arzusu yeterlidir.

Aşkların temelini güzellik oluşturur. Allah güzelliğin kaynağıdır. Bir başka ifadeyle nurun kaynağıdır. Allah'a karşı hissedilen aşk, mânâ ve ruhla ilgilidir. Kendini arayan insan ruha yönelir. Bu yönelişte birçok duygu ve davranış vardır: heyecan, coşku, vecd ve ızdırıp. Fanilik, baki olanda kaybolur yani erir (Pala, 2004: 38). Şiirde Hz. Peygamber'in heyecanlı olduğu imajı verilmiştir. Cebrail (as)'ın onu yalnız bırakması gerektiği anda peygamber bir an heyecan ve vehme kapılarak destek olup olmadığını sorar: "Artık nasıl erişmek kabil? Yok mu bir destek..." . Aşğın maşukla kavuştuğu anın heyecanı mısralara yansıtılmak istenir.

Mevlâna, aşkı tarif etmenin en kolay cümlesini "*onun ne olduğunu ona vardığımız zaman bileceğiz.*" (Rustom, 2014: 81) şeklinde aktarır. Aşk ona göre insan düşüncesinin ve dilinin sınırlandıramayacağı engin bir olgudur. Bu yüzden aşkı deryaya benzetir. Aşkı ifade edememek aslında bir sırdır. Bu sır ise bizim varoluşumuzun temelidir. İnsan Allah'a ulaşmaya çalışıyorsa susuzluğunu dindirme ihtiyacından ötürüdür. Bu yüzden insanın arayışı onu Allah'ın kapısına götürmektedir. Bu da demek oluyor ki Allah, "*bizim hayatımızda pasif bir oyuncu değildir.*" (Rustom, 84). Aşk deryasında yok olmayı Necip Fazıl şiirinde "nurdan çağlayan" ile ifade eder. Nur çağlayanı tıpkı Mevlâna'nın deryası gibi engin ve sonsuzdur.

Sûfilerin asıl ulaşmak istedikleri vatan ruhlar âlemdir. İnsan bu dünyada geçicidir. O, bu âlemde gariptir. Garip olan gurbettedir, vatanından ayrı düşmüştür. "*Garip, gurbette bulunan, yâd ellerde olan, vatanından ayrı düşen; hâlimden anlamayan, duygu ve düşüncelerine yabancı kalan kimseler arasındadır. Cahiller arasında âlim, fâsid ve fâsıklar arasında takvâ, sâlah ehli gariptir.*" (Gündoğdu, 2007: 135). Hz. Peygamber'in Taif'te uğradığı zulüm ve hakaret, onu garipler arasına sokmuştur. Akabinde gelen isrâ ve miraç hadisesi ise Allah'ın garip kuluna armağan ettiği bir lütuf olarak görülür.

Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı kitabında Miraç hadisesinin sırlarla dolu aklın eremeyeceği, ulaşamayacağı olayların maddi gözle anlaşılamayacağını vurgular. Özellikle ruh ve beden arasındaki düalizmi, ruhta letâfet bedende ise kesâfet diye adlandırır. Bir kalp örnek gösterildiğinde öncelikle zahiri gözle et parçası olarak tarif edilir. Ancak ona taalluk eden nurani kuvvet ise ruhtur (Kısakürek, 1984: 108). "*Batı mütefekkirlerine (düalizme) inanan, insanda iki insan gören, telâkkileri bu vahdeti görmekten acizdir. İki kişinin bir kişi değil... Ama bir kişide birleşiyorsun! Bir kelimesi*

daha yok Batı'nın... Bu da nurdur! Nur... Ne kadar nura ait kelime kullansalar kullansınlar bu basit ışığın kemiyet derecelerine göre fark eder hiçbir zaman 'nur' kelimesi yerine geçmez. Nur bizde ışığın mefkûresidir. Işığın arayıp da tâbi olduğu görünmez sultanıdır nur!" (Kısakürek, 1984: 124). Onun şiirinde geçen "nurdan çağlayan" ifadesi Allah (cc) için kullanılmış. Allah'ın nuru sonsuzdur. Ona ulaşmak için arınmak gereklidir. Nurun önündeki en büyük muhalefet ise nefistir. Hz. Peygamber, bütün nefislerinden arınarak Allah'ın karşısına çıkma arzusunda bulunur. Şiirde "engel" olarak tanımlanan metafor aslında nefsi işaret etmektedir. Nefis ortadan kalkınca engel de kalkmış olur.

Tasavvufi düşüncede akıl, metafizik unsur ve değerleri algılamada yetersizdir. Mantık ve rasyonel gerçekler reddedilmeden onlar da Allah'a ulaşmanın ayrıca araçları olarak kullanılmalıdır. Ancak mantıkla asıl hakikate ulaşılmayabilir. Asıl hakikate ulaşmak sadece aşk ile gerçekleşir. Aşk ve akıl birbirini tamamlayan iki güçtür. Mevlâna akıl ve aşkı bilgiye ulaşma noktasında önemli iki varlık olarak görür. Ancak aklın işlevi belli bir yere kadar hatta gördükleriyle sınırlıdır. Görünmeyeni ve bilinmeyeni algılamaya ancak aşkın kuvveti yeter (Mevlânâ, 1991: 266). Şiirde "aşka teslim olma" ifadesi tamamen Hz. Peygamber'in maddeden münezzehe olduğuna işaret eder. Miraç hadisesi akıldan ziyade tasavvufi tabirle aşkla açıklanabilecek bir konudur.

Şiirde metafizik yansımalar

Batılı filozoflar metafiziği açıklamaya çalışırken hareket ettikleri iki varlık temel alınır: uzay ve Tanrı. Her ikisi de bilinmezlik ve sonsuzluk açısından birbirine benzemektedir. Metafiziği açıklarken uzay ve Tanrı varlıklarıyla hareket edip fikirlerini temellendirmeye çalışanların başında Descartes gelir. Descartes'in başvurduğu metafizik nedenler ya teolojik ya da bilimseldir. İlahi hakikat bize uzamın gerçekliğini ve ardından uzamın gerçekliğini garanti eder. Kant'ın idealist tezinde ise metafizik, soru ve sorgulamalarla kendini var eder: "Eğer uzay gerçek ise ne sonlu ne sonsuz, ne sonsuza kadar bölünebilir ne de basit parçalardan oluşmuş olabilir." (Bergson, 2017: 42). Aristoteles, metafiziği açıklama ve anlamlandırmada yüzlerce soru sorarak bazı bilinmeyenleri bulmaya çalışır: "Maddenin dışında kendinde neden olan bir şey var mıdır, yoksa yok mu? Bu şey kendi başına var olabilir mi, yoksa olamaz mı? O tek midir, yoksa çok mu? Somut bileşik varlık dışında bir şey var mıdır, yoksa maddeden bağımsız olan bir şey yok mu?" (Aristoteles, 2017: 187). Bu ve buna benzer sorular sıralanarak fizikötesi varlıkların ne denli var olduğu gerçekleri bilim ve metafizik kavramlarla açıklanmaya çalışılır.

Metafizik, fizikötesi yani fizikle açıklanmayacak konuların zihnin düşünme, anlama ve algılamaya çalışma faaliyetleri ile mantık çerçevesinde açıklama konularını barındırır. Bilmek sözcüğü genel anlamda öğrendiğimiz durumları içerir. Ağaçların bitki kategorisine girdiği, yağmuru bulutların oluşturduğu, 2 ile 1'in toplamının 5 etmediği herkes tarafından bilinir. Fizik ile ilgili olan olgular da genellikle görme, keşfetme ve sayılarla açıklanır. Meyvelerin yazın olgunlaştığı dolayısıyla sıcaklığın meyvenin olgunlaşma evresinde etkili olduğu fizikle açıklanacak lineer bir bilgidir ya da içi hava dolu bir nesnenin suya atıldığında batmaması yine bu minvaldedir. Daha ötesi bilgiler de bilim ile açıklanır. Bilim en nihayetinde fizik ile ilgilidir. Görünen ve algılanan bütün basit ya da uğraş isteyen bilgiler fizik ile ilgilidir (Bergson, 2107: 9).

Leibniz, metafiziği sorgularken Tanrı'yı esas alma girişimindedir. Özellikle Hristiyan dini temel alınarak fikirler beyan edilir. Skolastik düşüncenin ana eksenini Tanrı'nın en mükemmel olduğu görüşüdür. Tanrı mükemmel ve en kudretlidir. Dolayısıyla onun varlığı istediği şekilde yaratma gücü vardır. Bu fikir sadece skolastik felsefede değil bütün ilahi dinlerde söz konusudur. Tanrı'yı insan gözünde bu denli

mükemmel kılan bilinmezlik ve ulaşılamamazlık düşünceleridir. Tanrı'yı bu denli yüce kılan değer in ardında yatan güç ise aşk ve sevgidir (Leibniz, 2014: 67).

Batılı filozofların uzay ve Tanrı'yı soru ve sorgulamalarla açıklamaya çalışma çabasının yanında Müslüman düşünürlerin metafiziği Kur'an esaslı Allah'ı anlama ve anlamlandırma tezi bulunur. Sadreddin Konevî, *Miftah'ul Gayb, Tasavvuf Metafiziği*, adlı kitabında metafiziğin asıl mevzusunun Hak yani Allah olduğunu vurgular. “*Metafizik mevzusu –ki mevzusu Hak'tır- her şeyi ihata ettiği gibi her ilimi kuşatır. Bu itibarla metafiziğin bir mevzusu, ilkeleri ve meseleleri vardır. Her ilmin mevzusu, metafiziğin mevzusunun fer'i iken başka ilmin ilkeleri ve meseleleri metafiziğin mevzu ve ilkelerinin fer'idir.*” (Konevi, 2014: 32). Bu bağlamda metafizik anlayışı başka disiplinlerle karıştırmamak gerekir. Her disiplin ya da alanın sınırları farklıdır. “*Her ilmin bir mi'yârı vardır ve o mi'yâr sayesinde ilimdeki sahîhler bâtıllardan ve yanlışları doğrularından ayırt edilir. Dil ilminde nahiv, şiirin veznini ve kafiyesini bilmede aruz, nazarî ilimlerde mantık, melodileri bilmek için musiki gibi! Her ilmin değeri mevzusunun değeri ile alakalıdır.*” (Konevi, 36). Heidegger ise metafizik tanımının eşyadan soyutlanması, onun insanın özünde araştırılması gerektiğini savunur (Heidegger, 2003: 23).

Safevîler döneminde yaşamış olan İslam düşünürü Molla Sadrâ *Kitâbü'l- Meşâir, Metafiziğe Giriş*, isimli kitabında ontolojik kısmen de teolojik fikirlerini aktarır. Onun bütün felsefesini metafizik esaslı düşünceler oluşturur. Düşüncelerinin vahiyle mutabık Kur'an temelli bir anlayış oluşturduğu eserine yansır. Ancak ontolojik ve Tanrı'nın varlığı ile ilgili tartışmaları şeffaflaştırma gayreti görülür. Ona göre “*Mâna ve zâhir, aleni ve gizli arasında bir münasebet*” (Molla Sadrâ, 2019: 21) vardır. Özellikle insan aklının ulaşamadığı ya da algılayamadığı metafizik unsurların hikmetini şu ayet ile açıklar: “*Kılıklarınızı değiştirmek ve sizi bilemeyeceğiniz bir neş'ette inşa etmek üzereyiz.*” (Vakıa, 56/61). Miraç hadisesi bu ayetin hikmetiyle açıklanabilir. İnsanoğlunun aklının erişemeyeceği vakıaları Allah dilediğinde gerçekleştirebilir.

Sezai Karakoç, miraç hadisesinin metafizik yönünü normal insan algısıyla yapılmaması Allah'ın en seçkin kuluna fizikötesi bir manevi rütbe olarak algılanması gerektiğini vurgular. “*Biz, namazımızla fizikötesi yolculuğumuzu, gök yolculuğumuzu yaparız. Peygamberin namazını düşünelim; başlı başına, ilâhî cemalî, tecelliye temaşa değil midir? Bir de peygamberin namazının namazı olan 'miraç'ı düşünelim. Artık burada aklın, fiziğin, insanı sınırlayan, durduran hiçbir engelin etkisi kalır mı? Allah'ın meleği Cebrail'i yanına almış, fizikötesi taşıt Burak'a binmiş ve Refref'in hizmetiyle huzlanmış Peygamber için iç âlem, dış âlem, gökler ve öteleri bir anda bir araya gelmiş değil midir?*” (Karakoç, 2013: 141). Necip Fazıl'ın şiirinde temas ettiği noktalardan biri de budur:

“Melek dedi: Burda tamam sınıırım;

Ve akıl tamam!

Davranmak istersem yanar kalırım!

Kıpırdayamam!” (Kısakürek, 69).

Miraç hadisesi tamamen metafizik hadiselerle örülüdür. Akılla açıklanamayacak bu hadiseler silsilesi insanın Allah katında ne denli kıymetli olduğu, Hz. Peygamberin de bu kıymetlilerin en üstünü olduğu vurgulanır. Allah'a ulaşabilen, onun nuruyla şereflenen bir Peygamber'in ne denli kıymetli olduğu satır aralarında verilmek istenir. Meleğe sınır konulup insana sınır konulmayan hadiseyi Necip Fazıl *Çöle İnen Nur* kitabında “*sehl-i mümteni*” yaparak aktarır. “*Ve Allah'ın Sevgilisi, kendisini, tek başına nur fevâresinin içine bırakıp geçiyor ve huzuru buluyor. Meleğe verilmeyip insana verilen sonsuz sır... İlâhî visâl anahtarı...*” (Kısakürek, 2013: 243).

Kısakürek miraca yönelik tartışmalar konusunda tarafını netleştirmekten çekinmez. Bu hadise ile ilgili soruları sorarak fikirlerini açıkça belirtmekten geri durmaz.

“-Bir gecede bir oluş mu; o da uyku halinde mi, uyanıkken mi? Yoksa iki oluş da biri uykuda ve öbürü uyanıkken mi? Mescid-i Aksa'ya kadar olan uyanıkken de ötesi Arş-ı Ala'ya varıncaya dek uykuda mı? Madde gözüyle mi gördü, ruh gözüyle mi? Şu nasıl oldu, nasıl, niçin, neden?” (Kısakürek, 240).

Bu tartışmaların hiçbir anlamı olmadığını gören şair, bu soru silsilesinin ardından özellikle hadis ve ayetler ışığında Allah'ın kudretinin yaratmak istediği hadiseye muktedir olduğu ve bunları da tartışmanın anlamsız olduğunu vurgular.

“İmanın yarısı olsaydı, yarım imanlı diyeceğimiz sınıf da şöyle der:

- Miraç sâde ruhîdir, cismanî değil.

Derin mü'min ise tam bir esrar anlayışı içinde hükmünü verir.

Miraç haktır ve hem ruhanî hem de cismanîdir. Cisim ve ruh beraber... Allah'ın kudretini ölçmeğe de kimsede ve hiçbir akılda mecâl yoktur. Dış şekil bir kere de sapasağlam çevrelendikten sonra teferruat üzerinde her türlü çekişme kabadır. Çekişenler, aşk ve zarafet ve ürperti cepheleri noksan olanlar...” (Kısakürek, 240).

Şairin *Çöle İnen Nur* kitabı, Hz. Peygamber'i bütün yönleriyle ele alan çağdaş bir siyer örneğidir. *Miraç* şiirini de barındıran *Esselâm* kitabı nesrin yanında nazımın yokluğu hissedilerek kaleme alınmıştır. *Miraç* şiiri hem tartışmaların gölgesinde günümüze kadar gelen miraç hadisesinin Necip Fazıl'daki yansımaları hem de bu tarihi olayın estetik yanını okura sunar. Şair, *Çöle İnen Nur* kitabında miraç tartışmalarına girerken şiirinde ise hadiseyi sözcüklerin büyüsunü kullanarak estetik bir şekilde sunumunu yapar. Bergson'un metafizik bir kavram olan sezgi metaforu Necip Fazıl'ın bu şiirinde vücut bulur. Ruhun varlık ve gücünün aklın gücünden daha kıymetli olduğu vurgusu satır aralarına yansımaktadır (Okay, 2004: 59). Bergson'un metafizik anlayışını özümseyen Necip Fazıl'ın düşünce dünyasında miraç hadisesini de içtenlikle benimsediği görülür.

Necip Fazıl'ın şiirlerinin genelinde görülen korku, ürperti ve ölüm temalarına bu şiirde rastlanmaz. Şiirde daha çok Allah'a ulaşma ve peygamber sevgisi göze çarpar. Tasavvuf felsefesini tamamen içselleştiren şair, insanın varlık gayesinin Allah'a kulluk etme olduğunu her fırsatta dile getirir. *Miraç* adlı şiirinde de okurun miraç hadisesinde yaşananları doğru anlaması, şairin bu hadiseye yönelik tartışmalarda nerede durduğu da yansıyan yönlerden bazılarıdır. Tamamıyla metafizik yaşantılar ve düşüncelerle örülü miraç olayında tek hakikatin Allah ve hakiki yol göstericinin ise Hz. Peygamber olduğu anlayışı göze çarpmaktadır.

Allah, “Ehad” vurgusu

Tanrı'nın varoluşu konusu klâsik metafiziğin en ünlü konulardandır. XI. yüzyılda yaşamış olan Anselmos'un “kendisinden daha büyük hiçbir şey kavranamayan” ifadesiyle Tanrı'nın düşüncede varlığını kanıtlamaya çalışma çabası kendisinden sonrakilere de bir ilham oluşturur. Descartes, Spinoza, Leibniz, Hegel gibi düşünürler bunu kabul ederek metafizik felsefelerini oluştururlar. XIII. yüzyılda yaşamış olan Aziz Thomas, dünyanın hareket etmesinin sebebini bir hareket ettiriciye bağlayarak Tanrı'nın varlığını bir güç olarak yansıtır. Bu fikir sonraları Teizmin ana kabulünü oluşturur. Batılı düşünürler XVIII. yüzyıla kadar Tanrı'nın varlığını genellikle kabul ederek bir kanıt dayandırma çabası içine girmişlerdir. Hume ve Kant'ın Tanrı'ya yönelik nedensellik ve kanıt arayışının doğru ve gerekli olmadığı fikri yaygınlık kazandı. Onlara göre nedensel kanıt zorunlu değildir. Eğer zorunlu bir varlık kavramına Tanrı'nın tekabül ettiği doğruysa zorunlu olabilecek her şeyin Tanrı olarak kabul edilebileceği

gerçeği söz konusudur. Darwin'in evrim teorisi ise Tanrı'nın varlığına yönelik farklı bir bakış oluşturur (Cevizci, 2001: 35). Bu düşünceler, yüzyıllar boyunca tartışılmış her görüşün az ya da çok savunucusu olmuş günümüzde ise hala Tanrı'nın varlığı tartışması güncelliğini korumaktadır.

İslâm'da Tanrı varlığı daha çok örneklerle ispatlanmaya çalışılır. Bunun öncülerinden biri de İbnü'l-Arabî'dir. "Varlık tek bir evdir. Evin sahibi de birdir. Yaratılmışlar Allah'ın bu evin içine aldığı kullarıdır." (Demirli, 2009: 169). Varlıktan kasıt, içinde bulunulan dünya ve hatta evrendir. O evi inşa eden ve sahibi olan bir tek varlık vardır o da Allah'tır. Burada Tanrı'nın varlığı, teklifi ve kudreti vurgulanmak istenir. Sadreddin Konevi, Allah'ın varlığını bir giz olarak görür bunu görebilmenin hikmetle olabileceğini ifade eder. Bu görüşünü sunarken hokka, mürekkep, konuşma ve yazı örneğini verir: "Hokkayla mürekkep Hakk'ın varlık ve bilgi olarak kendilerini ihata etmesi açısından imkân mertebesi ve içermiş olduğu mümkünlerin bir benzeridir. Mümkünlerin hakikatleri; hokkadaki ve konuşanın bilgisinde ve zihnindeki gizli harfler gibidir." (Konevi, 88). Molla Sadra ise varlığın tahkiki üzerindeki düşüncesi, varlığın sebep ve sonuç neticesinde olmasına bağlar. Bir varlık olmasaydı diğer varlıklar olmazdı. En önce olan varlık bütün varlıkların sebebi sayılır. O da öncesiz ve sonrasız olan Allah'tır (Sadra, 46). Müslüman düşünürler önce inanmışlar sonra tartışmışlardır. Onlara göre Tanrı vardır bütün diğer varlıklar da ondan dolayı vardır.

Necip Fazıl *Hesaplaşma* adlı kitabında Allah'ın varlığını bir mü'minle tartışan kişinin ipe un sermeye çalıştığını dile getirir: " 'Allah var mıdır, yok mudur?' diye münakaşa edenler, derin bir mü'minin önünde gülünçtür. Çünkü hakikat de insandaki tecellisiyle Allah'ın kuludur. Ve Allah kulunun tasdikine muhtaç değildir!." (Kısakürek, 1993: 103).

Edebiyat dünyasında hem Batı hem de İslâm felsefesine vukufuyetini ispat etmiş şair, Allah'ın varlık ve teklifiğini *Miraç* şiirine de yansıtır.

O erişti, nasıl erişsin tabir?..

Had ötesi had...

Bir O, tek kul, bir de sayı üstü BİR

Allah ki ehad... (Kısakürek, 1973: 69).

Hız. Peygamber'in göğe yükselip Allah ile buluşması akılla izah edilecek tarafı ve tanımı yapılamamaktadır. Şair zaten bunun tabir ve tarifinin olamayacağını vurgulamak ister. Ve bir sınırsızlık söz konusudur. Sınırsız olan şeyin akılla izahı kolay değildir. Şair "had" ifadesini pekiştirerek kullanmış, burada yaratıcının sonsuzluğuna işaret etmiştir. Allah'ın birliği ve teklifi sayı ile açıklanamayacağı için "BİR" sözcüğü büyük harflerle yazılmıştır. "Ehad" her ne kadar bir ve tek anlamına gelse de şairin ona yüklediği sonsuz, eşsiz ve sürekli bir tekliktir. Allah'ın varlığı ve birliği konusunda şiirin bütününe yansıyan koşulsuz ve tartışmasız bir kabullenme göze çarpar.

İktibaslarla örülü şiirde "bir" imgesi sınırsızlıkla özdeşleştirilmektedir. Bu da Allah'a atfedilmiştir. "Bir o, tek kul" yalnızlık içinde yoğun ve ayrıcalıklı bir görüşmeyi işaret etmektedir. Allah ve elçisinin buluşmasını sıra dışı metaforlarla yansıtarak şair bir sehl-i mümteni örneği ortaya koyar. İnsanlığın kurtarıcısı olarak görevlendirilen peygamberin "Zamandan, mekândan azat" olan yaratının birliği ve teklifi ile sonsuzluğu arasında önemli bir bağın kurulduğu okura sunulur.

Sonuç

Arap edebiyatında mensur olarak ele alınan mî'râciyye türü Fars ve Türk edebiyatında daha çok manzum olarak kaleme alınır. Müstakil bir tür olarak ele alındığı gibi mesnevilerin içinde bir bölüm şeklinde de aktarılır. Türklerde ilk örneğini, Çağatay sahasında Hakîm Süleyman Ata yazmıştır. Anadolu sahasında ise birçok tercüme eser görülür. Müellifleri belli olmayan bu eserler manzum mî'râciyyelere kaynaklık teşkil eder. Müstakil bir şekilde değil de mevlit türünün içinde yer alan miraç hadisesinin en ünlü eseri ise Süleyman Çelebi'nin kaleme aldığı *Vesiletü'n Necât*'tir. Özellikle Lâmiî Çelebi'nin ele aldığı şiirinden sonra divan şairleri mî'râciyye türünde şiir kaleme almayı gelenek haline getirirler. Ancak XIX. yüzyıldan sonra neredeyse hiç kaleme alınmayan bu tür, az da olsa Cumhuriyet sonrası İslâmî söylemi benimseyen yazarlar tarafından ilgi görmeye devam eder. Bu şairlerden biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Tasavvuf ve metafizik anlayışları şiirlerinde esas alan dehası kendinden mühlhem Necip Fazıl'ın şiirlerinin çoğunda din temasını görmek mümkündür. Şair, Allah dostu olarak kabul edilip halkça muteber sayılan Seyid Abdülhâkim Arvasi ile tanıştıktan sonra sanat anlayışı ve hatta poetikasının merkezine dini koyar. Necip Fazıl, başta *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı kitabında Batı'nın dünyevi ve maddeci anlayışını ispat ve bilim yoluyla eleştirip İslâm'ın insana evrensel bakışını, maneviyatı ve merhameti temsil edişini birçok felsefi ve sosyolojik argümanlarla destekleyerek İslâm medeniyetinin yüceliğini okura sunma gayreti içerisine girer. Bu gayret birçok eser ve taraftarda vücut bulur. Özellikle *Çöle İnen Nur* ve onun bir manzum versiyonu olan *Esselâm* şiir kitabında Hz. Peygamber'i bütün yönleriyle ele aldığı görülür.

Esselâm kitabında yer alan *Miraç* şiiri, Hz. Peygamber'in isrâ ve miraç hadisesini konu alan lirik bir şiir olmakla birlikte Necip Fazıl'ın bu hadiseye yaklaşımını da yansıttığı görülür. Özellikle tartışmalar ışığında günümüze kadar gelen bu olayı şair, sadece Kur'an'daki şekliyle değil hadis ve sünnette nasıl geçiyorsa o şekilde şiirine yansıtır. Hz. Peygamber'in Allah'la buluşma serüveni neredeyse bütün yönleriyle ele alınmıştır. Özellikle Cebrail (as) ile olan diyaloglar bir bilge adam arketipi örneği sunmaktadır. Peygamber'e rehberlik eden Cebrail (as)'nin yol gösterici rolü şiirin bütününe yansır.

Şiirde geçen Allah aşkı, şairin tasavvuf ve etkilendiği Seyid Abdülhâkim Arvasî Hazretlerinin onda bıraktığı izlerin bir sonucu olduğu görülür. Hem Batılı hem de İslâm düşünürlerini iyice özümseyen yazar, İslâm'ın manevi yönü ve insanın iyisine hizmet ettiği anlayışını temel alan fikir dünyası ile Batı'nın madde üzerine inşa edilmiş zihin dünyasını eleştirel bir bakışla yansıtır. Tam anlamıyla teslimiyetin olması gerektiği ancak o şekilde aşk deryasına dalmabileceğini vurgular. *Miraç* şiirinde de özellikle nefsin dünyanın bütün hevâ ve hevesinden vazgeçtiği, Allah'ın nuruyla şereflenme arzusu içinde olunması gerektiği ele alınır. Şairin şiirde vurguladığı, Allah nurdur ve en güzel odur düşüncesidir. Peygamber ise ona âşık bir rehberdir. Bu şiirde yansıyan ise Peygamber'in onunla buluşma arzudur.

Miraç şiirinde metafizik imgelerin yoğunluğu göze çarpan tespitler arasındadır. Özellikle Bergson gibi metafizik olay ve durumları irdeleyen ve onlarla ilgili yazılar kaleme alan Necip Fazıl, bu konu üzerinde de fikir öne sürer. Tanrı'nın varlığı konusunda madde ve ruh ilişkisi çerçevesinde düşünceler geliştirir. Tamamıyla metafizik olaylarla örülü miraç hadisesi, Allah'ın nurdan bir varlık olduğu ve Hz. Peygamber'i onu elçi tayin ettikten sonra kendisini huzuruna kabul ettiği ile ilgili ifade edilen hadisleri içtenlikle benimsediği görülür. Sadece *Kur'an'ı Kerim* referans alınmamakta aynı zamanda hadis ve sünnette miraç hadisesi ile geçen bütün söylemler kabul edilerek şiir kaleme alınmıştır. Bunun yanında özellikle Allah'ın birliği, teklifi ve kudreti "ehad" ifadesiyle pekiştirilir. Dünya ve evrenin onun yarattığı

ve Hz. Peygamber'in de onun en kıymet verdiği insan olduğu şiiire ayrıca yansır. Bütün bu bilgiler ışığında hem Batılı hem de İslamî argümanları içselleştiren yazar, İslam'ın her anlamda sıkı bir savunucusu olur. Yazar, bunu yaparken Batı'nın düşünce dünyasına oldukça eleştirel yaklaşır. *Miraç* şiirini de tartışmaların uzağında edebi ve estetik bir üslupla okura sunar.

Kaynakça

- Akar, M. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Miraçnâmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Apak, A. (2010). *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi I*. İstanbul: Ensar Yayıncılık.
- Aristoteles. (2017). *Metafizik*. (Çev.: Ahmet Arslan). İstanbul: Divan Kitap Yayıncılık.
- Ayvazoğlu, B. (1999). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bergson, H. (2017). *Metafizik Dersleri*. (Çev.: B. Garen Beşiktaşlıyan). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2001). *Metafizığe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çelebi, S. (1954). *Vesiletü'n Necât*. (Hzr. Ahmed Ateş). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Demirli, E. (2009). *İslam Metafizliğinde Tanrı ve İnsan*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Develioğlu, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Furi, S. M. (2022). *Peygamber Efendimizin Hayatı ve Daveti*. (Çev.: İbrahim Kutlay) İstanbul: Risale Yayınları.
- Gündoğdu, C. (2007). "Aşık Sümmânî'de Aşkın Metafizliği", *Tasavvuf*, 8, (18), 113-154.
- Hamidullah, M. (2009). *İslâm Peygamberi*. (Çev.: Yazgan, M.) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hazm, İ. (2022). *Güvercin Gerdanlığı*. (Çev: Cemal Aydın) İstanbul: Sufi Kitap.
- Heidegger, M. (2003). *Metafizik Nedir?*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- İsen, M. (2009). *Eski Türk Edebiyatı*. İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Karakoç, S. (2013). *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III Doğum Işığı*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Keleş, R. (2018). *Divan Şiirinde Mi'râciyye Kasideleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (2013). *Çöle İnen Nur*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1993). *Hesaplaşma*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1984). *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1984). "Miraç". *Esselam*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Konevi, S. (2014). *Miftâhu'l Gayb- Tasavvuf Metafizliği*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Leibniz, G. W. (2014). *Monadoloji Metafizik Üzerine Konuşma*. (Çev: Atakan Altınörs). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Mevlânâ, C. R. (1991). *Mesnevî*. Ankara: MEB Yayınları.
- Molla Sadrâ. (2019). *Kitâbü'l Meşâir, Metafizığe Giriş*. İstanbul: Endülüş Yayınları.
- Oğuzbaşaran, B. (1983). *Necip Fazıl'ın Şiiri*. İstanbul: Kültür ve Sanat Yayınları.
- Okay, M. O. (2004). "Necip Fazıl Şiiri ve Poetikası", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Necip Fazıl*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 52-67.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Rustom, M. (2014). *Sufî Metafizliği*. İstanbul: Nefes Yayınları.

Sarıçam, İ. (2002). *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: DİB Yayınları.

Timurtaş, F. K. (1972). *Yunus Emre Divanı*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.

Yaman, B., Dikmen, M. (2006). "Metin Ve Resim Bakımından Mi'racnâme (Paris Bibliotheque Nationale, Turc 190) Ve İlâhî Komedyâ'daki Benzerlik Üzerine Bir Karşılaştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (16), 147-168.

Yavuz, S. S. (2020). "Miraç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30., 132-135.

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeđi Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeđi Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616